

प्रदेश लोक सेवा आयोग
कोशी प्रदेश, विराटनगर, नेपाल

प्रदेश निजामती सेवा तथा स्थानीय सरकारी सेवा अन्तर्गत प्राविधिक तर्फ वन सेवा, स्वायत्त एण्ड वाटर कन्जरभेसन समूह, नवौं (९) तहको खुला, अन्तर स्थानीय तह र आन्तरिक अन्तर सेवा प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

यस पाठ्यक्रमलाई दुई भागमा विभाजन गरिएको छः

प्रथम चरण -लिखित परीक्षा

पूर्णाङ्क: २००

द्वितीय चरण -अन्तर्वार्ता

पूर्णाङ्क: ३०

परीक्षा योजना (Examination Scheme)

पत्र	विषय	खण्ड	परीक्षा प्रणाली	प्रश्न संख्या × अङ्क	समय	पूर्णाङ्क	उत्तीर्णाङ्क
प्रथम	प्रशासन, व्यवस्थापन र सेवा सम्बन्धी सामान्य विषय	(क) प्रशासन र व्यवस्थापन (Section-A)	विषयगत (subjective)	2×5 & 4×10=50 (Short & Long Answer)	१:३० घण्टा	५०	४०
		(ख) सेवा सम्बन्धी सामान्य विषय (Section-B)	विषयगत (subjective)	5×10=50 (Long Answer)	१:३० घण्टा	५०	
द्वितीय	सेवा सम्बन्धी प्राविधिक विषय		विषयगत (subjective)	4×15=60 (Critical Analysis) 2×20=40 (Problem Solving)	३ घण्टा	१००	४०

द्वितीय चरण:- अन्तर्वार्ता (Interview)

पूर्णाङ्क:- ३०

विषय	पूर्णाङ्क	उत्तीर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली	समय
अन्तर्वार्ता (Interview)	३०		बोर्ड अन्तर्वार्ता (Board Interview)	

द्रष्टव्य :

- लिखित परीक्षाको माध्यम भाषा नेपाली वा अंग्रेजी अथवा नेपाली र अंग्रेजी दुवै हुनेछ। सामान्यतया पाठ्यक्रममा जुन भाषा प्रयोग भएको छ सोही भाषामा प्रश्न सोधिनेछ।
- माथि उल्लिखित सेवा अन्तर्गतका सबै समूहको लागि प्रथम पत्र Section A (प्रशासन र व्यवस्थापन) को पाठ्यक्रमको विषयवस्तु एउटै हुनेछ। तर प्रथम पत्र Section B (सेवा सम्बन्धी सामान्य विषय) र द्वितीय पत्र (सेवा सम्बन्धी प्राविधिक विषय) का पाठ्यक्रम समूह अनुरूप फरक फरक हुनेछन्।
- प्रथम पत्रमा प्रत्येक खण्डको लागि छुट्टाछुट्टै उत्तरपुस्तिकाहरू हुनेछन्। उम्मेदवारले प्रत्येक खण्डका प्रश्नको उत्तर सोही खण्डका उत्तरपुस्तिकामा लेख्नुपर्नेछ।
- द्वितीय पत्रमा प्रत्येक प्रश्नको लागि छुट्टाछुट्टै उत्तरपुस्तिकाहरू हुनेछन्। उम्मेदवारले प्रत्येक प्रश्नको उत्तर छुट्टाछुट्टै उत्तरपुस्तिकामा लेख्नुपर्नेछ।
- यस पाठ्यक्रममा जुनसुकै लेखिएको भएता पनि पाठ्यक्रममा परेका ऐन, नियम, नीतिहरू परीक्षाको मिति भन्दा ३ महिना अगाडि (संशोधन भएका वा संशोधित भई हटाईएका वा थप गरी संशोधित भई कायम रहेका) लाई यस पाठ्यक्रममा परेको सम्झनु पर्दछ।
- प्रथम चरणको परीक्षाबाट छनोट भएका उम्मेदवारलाई मात्र द्वितीय चरणको परीक्षामा सम्मिलित गराइनेछ।
- पाठ्यक्रम लागू मिति २०८१/५/२० देखि

प्रदेश लोक सेवा आयोग
कोशी प्रदेश, विराटनगर, नेपाल

प्रदेश निजामती सेवा तथा स्थानीय सरकारी सेवा अन्तर्गत प्राविधिक तर्फ वन सेवा, स्वायत्त एण्ड वाटर कन्जरभेसन समूह, नवौं
(९) तहको खुला, अन्तर स्थानीय तह र आन्तरिक अन्तर सेवा प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

प्रथम पत्र : General Subject

Section (A): Administration & Management
(2 x 5 Marks & 4 x 10 Marks = 50 Marks)

१. **राज्य र सरकार**
 - १.१ नेपालको संविधान
 - १.२ राज्यशक्तिको बाँडफाँड, शक्ति पृथकीकरण, सन्तुलन र नियन्त्रण
 - १.३ सरकारको कार्यक्षेत्र र भूमिका
 - १.४ सङ्घीय प्रणाली: नेपालमा प्रशासनिक सङ्घीयता र वित्तीय सङ्घीयता
 - १.५ संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकार
 - १.६ संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका सरकार बीचको अन्तरसम्बन्ध र समन्वय
 - १.७ सार्वजनिक नीति विश्लेषण, तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन
२. **लोकतन्त्र, मानव अधिकार र नेपाली समाज**
 - २.१ समावेशी लोकतन्त्र
 - २.२ कानूनी राज्य र मानव अधिकार
 - २.३ प्रतिनिधित्वको सिद्धान्त र समानुपातिक प्रतिनिधित्व
 - २.४ सामाजिक न्याय र सामाजिक सुरक्षा
 - २.५ नेपाली समाजका विविध जातजाति/वर्ग समुदायहरूका सामाजिक, साँस्कृतिक, आर्थिक अवस्था र रहनसहन
 - २.६ आरक्षण, सकारात्मक विभेद, विविधता व्यवस्थापन र यसका चुनौतीहरू
 - २.७ सूचनाको हक एवं सार्वजनिक निकायको दायित्व
३. **सार्वजनिक प्रशासन**
 - ३.१ सार्वजनिक प्रशासनको अवधारणा, सिद्धान्त र कार्यहरू
 - ३.२ कर्मचारी प्रशासनका आधारभूत पक्षहरू
 - ३.३ प्रशासन र राजनीति बीचको अन्तरसम्बन्ध
 - ३.४ सार्वजनिक सेवा प्रवाह र यसका नवीनतम अभ्यासहरू
 - ३.५ आर्थिक प्रशासन, बजेट तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, मूल्याङ्कन
 - ३.६ सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन (सार्वजनिक आय, खर्च तथा ऋण)
 - ३.७ आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली
४. **व्यवस्थापन**
 - ४.१ व्यवस्थापनको अवधारणा, सिद्धान्त र नवीनतम प्रवृत्तिहरू
 - ४.२ व्यवस्थापकको कार्य, भूमिका र सीपहरू
 - ४.३ उत्प्रेरणा, मनोबल, नेतृत्व, नियन्त्रण, समन्वय र निर्णय प्रक्रिया
 - ४.४ समूह गतिशीलता, संगठनात्मक व्यवहार, समूहकार्य र कार्य संस्कृति
 - ४.५. सार्वजनिक क्षेत्र व्यवस्थापन र नवोदित अवधारणाहरू

प्रदेश लोक सेवा आयोग
कोशी प्रदेश, विराटनगर, नेपाल

प्रदेश निजामती सेवा तथा स्थानीय सरकारी सेवा अन्तर्गत प्राविधिक तर्फ वन सेवा, स्वायत्त एण्ड वाटर कन्जरभेसन समूह, नवौं
(९) तहको खुला, अन्तर स्थानीय तह र आन्तरिक अन्तर सेवा प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

- ४.६ व्यवस्थापन सूचना प्रणाली र सूचना प्रविधिको उपयोग
- ४.७ गुनासो व्यवस्थापन, तनाव व्यवस्थापन, सूचना व्यवस्थापन र समय व्यवस्थापन
- ४.८ सामूहिक सौदाबाजी र ट्रेड युनियन
- ५. **विकासका आयामहरू**
 - ५.१ विकास र पूर्वाधार प्रशासनको अवधारणाहरू र नवीनतम उपागमहरू
 - ५.२ नेपालमा योजनाबद्ध विकास र चालू आवधिक योजना
 - ५.३ विकासका आयामहरू: मानव विकास, दिगो विकास, समावेशी विकास, गरिबी निवारण, विश्वव्यापीकरण र स्थानीयकरण
 - ५.४ वातावरण, जनसंख्या, रोजगार र बसोबास
 - ५.५ जलवायु परिवर्तन, जलवायु परिवर्तनले सामाजिक जीवनमा पारेको प्रभाव र अनुकूलन
 - ५.६ विपद् व्यवस्थापन
 - ५.७ नेपालमा विकासका चुनौती तथा राष्ट्रिय विकासका मुद्दा/सवालहरू
- ६. **शासकीय सुधार, सुशासन र व्यावसायिकता**
 - ६.१ नेपालमा शासकीय/प्रशासन सुधारका प्रयास र चुनौतीहरू
 - ६.२ सार्वजनिक सेवाको अवधारणा, विशेषता र आधारभूत मान्यताहरू
 - ६.३ सुशासन, पारदर्शिता र जवाफदेहिता
 - ६.४ सदाचार, व्यावसायिक नैतिकता र मूल्यहरू (Values)
 - ६.५ सम्पति शुद्धीकरण (Money Laundering) र भ्रष्टाचार निवारण
 - ६.६ विद्युतीय शासन (E-Governance)
 - ६.७ सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा नवप्रवर्तन (Innovation)

प्रथम पत्र : General Subject

Section (B): सेवा सम्बन्धी सामान्य विषय
(5 x 10 Marks = 50 Marks)

१. ऐन तथा नियमावलीहरू

- १.१ भू तथा जलाधार संरक्षण ऐन, २०३९
- १.२ भू तथा जलाधार संरक्षण नियमावली, २०४२
- १.३ संरक्षण क्षेत्र व्यवस्थापन नियमावली, २०५३
- १.४ वातावरण संरक्षण ऐन, २०७६
- १.५ वातावरण संरक्षण नियमावली, २०७७
- १.६ वन ऐन, २०७६ र वन नियमावली, २०७७
- १.७ कोशी प्रदेश वन ऐन, २०७७ र कोशी प्रदेश वन नियमावली, २०८०
- १.८ जलचर संरक्षण ऐन, २०१७
- १.९ आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७६ र आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व नियमावली, २०७७

प्रदेश लोक सेवा आयोग
कोशी प्रदेश, विराटनगर, नेपाल

प्रदेश निजामती सेवा तथा स्थानीय सरकारी सेवा अन्तर्गत प्राविधिक तर्फ वन सेवा, स्वायत्त एण्ड वाटर कन्जरभेसन समूह, नवौं
(९) तहको खुला, अन्तर स्थानीय तह र आन्तरिक अन्तर सेवा प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

- १.१० प्रदेश आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७८ र प्रदेश आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व नियमावली, २०७९ (कोशी प्रदेश)
- १.११ स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ (सम्बन्धित परिच्छेदहरू)
- १.१२ प्रचलित निजामती सेवा ऐन र निजामती सेवा नियमावली
- १.१३ प्रदेश निजामती सेवा ऐन, २०७९, प्रदेश निजामती सेवा नियमावली, २०८१ र स्थानीय सरकारी सेवा (गठन तथा सञ्चालन) ऐन, २०८० (कोशी प्रदेश)
- १.१४ नेपाल वन सेवा (गठन, समूह तथा श्रेणी विभाजन र नियुक्ति) नियमहरू, २०५१

२. नीति, रणनीति तथा मार्गदर्शनहरू

- २.१ नेपालको चालु आवधिक योजना (वन, वातावरण र जलवायु परिवर्तन क्षेत्र)
- २.२ कोशी प्रदेशको चालु आवधिक योजना (वन, वातावरण र जलवायु परिवर्तन क्षेत्र)
- २.३ कृषि विकास रणनीति (२०१५-२०३५)
- २.४ National Environmental Impact Assessment (EIA) Guidelines 1993
- २.५ मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन नियमावली, २०५२
- २.६ Nepal Water Plan, (2002-2027)
- २.७ EIA Guidelines for the Forestry Sector, 1995
- २.८ Nepal Environment Policy and Action Plan, 1993
- २.९ Nepal National Biodiversity Strategy and Action Plan (2014-2020)
- २.१० Forestry Sector Strategy 2016-2025
- २.११ National Wetland Policy, 2069
- २.१२ National Forest Policy, 2075
- २.१३ National Environment Policy, 2076
- २.१४ National Climate Change Policy, 2076
- २.१५ Herbs and Non-Timber Forest Products (NTFP) Development Policy, 2061
- २.१६ President Chure Terai Madhesh Conservation and Management Master Plan 2074

नमूना प्रश्नहरू

- १. कोशी प्रदेशको चालु आवधिक योजनामा वन तथा जलाधार संरक्षण क्षेत्रको आधार स्थिति र अपेक्षित उपलब्धि उल्लेख गर्नुहोस् । प्रदेशको दोश्रो आवधिक योजनामा समेटनुपर्ने वन, जलाधार तथा जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी मुख्य कार्यक्रमहरू उल्लेख गर्नुहोस् । (२+२+६)
- २. भू तथा जलाधार संरक्षण ऐन २०३९ को मुख्य उद्देश्यहरू बुदागत गर्नुहोस् । हाल मुलुकमा संघीयता लागु भएसँगै भू तथा जलाधार क्षेत्रको परिवर्तित संगठन संरचना र कार्यजिम्मेवारीमा यो ऐन कार्यान्वयनको कानूनी तथा व्यवहारिक पक्षको बिबेचना गर्नुहोस् । (३+७)
- ३. चुरे-तराई मधेश संरक्षण तथा व्यवस्थापन गुरुयोजना, २०७४ मा जलाधार व्यवस्थापनका लागि सुझाव गरिएका विषयगत क्षेत्रहरू उल्लेख गरी झापा जिल्लाको माई नदी प्रणालीको उपजलाधार क्षेत्रलाई १० वर्षभित्रमा एकीकृत व्यवस्थापन गर्न अपनाउनुपर्ने अल्पकालीन, मध्यकालीन तथा दीर्घकालीन वस्तुनिष्ठ क्रियाकलापहरू तालिकाकृत गर्नुहोस् । (३+७)

प्रदेश लोक सेवा आयोग
कोशी प्रदेश, विराटनगर, नेपाल

प्रदेश निजामती सेवा तथा स्थानीय सरकारी सेवा अन्तर्गत प्राविधिक तर्फ वन सेवा, स्वायल एण्ड वाटर कन्जरभेसन समूह, नवौं
(९) तहको खुला, अन्तर स्थानीय तह र आन्तरिक अन्तर सेवा प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

द्वितीय पत्र: सेवा सम्बन्धी प्राविधिक विषय

(4 x 15 Marks & 2 x 20 Marks = 100 Marks)

1. Soil and Water Conservation

- 1.1. Physical and biological properties of soil and introduction to problem soils
- 1.2. Factors responsible for soil formation and their development processes
- 1.3. Understanding soils of Nepal and Koshi province
- 1.4. Universal Soil Loss Equation and its use in predicting soil loss
- 1.5. Concept of Geology and Geological process and understanding the Geology of Nepal
- 1.6. Concept of Engineering Geological hazards like landslides, floods, etc.
- 1.7. Concept and significance of forests in terms of environment and economy

2. Hydrology and Watershed Management

- 2.1. Understanding Hydrology and its process
- 2.2. Basic concepts of hydrological cycle and its relationships to watershed management
- 2.3. Integrated Sub-Watershed Management Planning (ISWMP) and its application
- 2.4. Concept of hydrograph, methods to prepare hydrograph and its importance
- 2.5. Basin Approach of Integrated Watershed Management
- 2.6. Participatory monitoring and evaluation of watershed management

3. Land Use

- 3.1. Define land use and explain different types of land use and their conflicts in Watershed Management in Nepal
- 3.2. Erosion susceptibility of different land use and land systems of Nepal
- 3.3. Slopy Agriculture Land Technology (SALT) and its application in sustainable management of watersheds
- 3.4. Different forms of agro-forestry practices and their roles in soil conservation and watershed management
- 3.5. Understanding traditional land use systems, land capability classification and their significance in land use of Nepal

4. Soil Conservation Engineering

- 4.1. Different types of soil conservation engineering devices: gully plugging, check dams, spill ways, chutes, embankment, spurs, contour trenching, bunding, diversion channel, shelter belt/ green belt and run -off control etc.
- 4.2. Run-off, its processes and methods for estimating run-off and the use of conservation ponds in the watersheds.
- 4.3. Ways and means to conserve water and minimize erosion in the Siwaliks
- 4.4. Low-cost bio-engineering techniques and their application for soil conservation and river training program in Chure areas

प्रदेश लोक सेवा आयोग
कोशी प्रदेश, विराटनगर, नेपाल

प्रदेश निजामती सेवा तथा स्थानीय सरकारी सेवा अन्तर्गत प्राविधिक तर्फ वन सेवा, स्वायल एण्ड वाटर कन्जरभेसन समूह, नवौं
(९) तहको खुला, अन्तर स्थानीय तह र आन्तरिक अन्तर सेवा प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

5. Environment

- 5.1. Understanding Initial Environmental Examination (IEE), Environmental Impact Assessment (EIA), Strategic Environment Assessment (SEA) and their application in the planning process.
- 5.2. Point source and non-point source of water pollution and methods to mitigate them
- 5.3. Role of vegetation cover in carbon sequestration
- 5.4. Tourism and Environment, in relation to the concept of Eco-tourism
- 5.5. Concept and application of Environmental Assessment process in development planning
- 5.6. Climate change, REDD and carbon trading related issues

6. Planning, Research, Extension and Conservation Education

- 6.1. Concept, importance and need for Extension and Conservation Education in Nepal
- 6.2. Roles and responsibilities of extension workers in watershed management
- 6.3. Research in watershed management in Nepal, with particular reference to Koshi Basin area
- 6.4. Application and use of GIS, Remote Sensing, aerial photographs, topographical maps for Watershed planning
- 6.5. Application and use of Object-Oriented Project Planning (ZOPP) Technique in participatory project formulation
- 6.6. Capacity building of local farmers, professionals, and institutions in Integrated Watershed Management
- 6.7. Mitigating measures to address environmental issues in Watershed management projects.

7. Different issues and tools regarding natural resources conservation

- 7.1. Gender Equity and Social Inclusion Issues in Soil conservation sector
- 7.2. Contribution of Watershed management in Sustainable Development Goals
- 7.3. Degraded Forest Land Restoration through Watershed management approach
- 7.4. Appropriate and Intermediate Technologies for natural resource conservation in Nepal.
- 7.5. Sampling Technologies, Rapid Rural Appraisal and Participatory Rural Appraisal, tools and techniques applied for socio economic studies
- 7.6. Current development projects and their relationship in soil conservation and watershed management
- 7.7. NTFPs, Bamboos and Rattans and income generation activities
- 7.8. Major Medicinal and Aromatic Plants of Nepal
- 7.9. Role and responsibilities of three tiers of Government in watershed management

प्रदेश लोक सेवा आयोग
कोशी प्रदेश, विराटनगर, नेपाल

प्रदेश निजामती सेवा तथा स्थानीय सरकारी सेवा अन्तर्गत प्राविधिक तर्फ वन सेवा, स्वायत्त एण्ड वाटर कन्जरभेसन समूह, नवौं
(९) तहको खुला, अन्तर स्थानीय तह र आन्तरिक अन्तर सेवा प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

नमुना प्रश्नहरू

1. Briefly explain low-cost bioengineering techniques suitable to be applied in dry areas like Khotang district in Koshi province. What kind of vegetation communities do you suggest and how such low-cost bioengineering could be linked with livelihood promotion for the poor communities? (5+5+5=15)
2. नेपालको चुरे तथा भावर क्षेत्रमा विद्यमान नदीहरूको अव्यवस्थित दोहन, खुला चरिचरण, वन डढेलो, भिरालो जग्गामा अवैज्ञानिक खेति लगायतका मानवीय चापवाट सिर्जित भूक्षयको संबेदनशीलताको परिपेक्षमा Universal Soil Loss Equation को महत्वको विवेचना गरी दिगो उप जलाधार संरक्षण योजना तर्जुमाका लागि यस सूत्रको उपयोगिताबारे आफ्नो तर्क प्रस्तुत गर्नुहोस । (१५)
3. Explain the basic concept of Basin Approach in managing watershed in Nepal. Assess the present provincial institution's capacity to implement this approach at micro level. How do you discuss and support the concept would work in current federal context in Nepal? (5+5+10=20)